

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת וישב"

עורך: הרב יוסף ברנר

לתגובות והנצחות - לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

תשובה על המאם, אולם ראובן היה הראשון, שעשה תשובה, על אף שלא המא, כמחז"ל (שבת נה): "כל האומר ראובן המא אינו אלא מועה, עלבון אמו תבע". ובכל זאת חזר בתשובה שמא לא היה מעשיו בשלימות מספקת לשם שמים, והיינו עשה תשובה להידור. עכת"ד.
ועל פי זה יבואר, שכמו כן בנר הנוכה, לכאורה לא היו צריכים את נס פח השמן, דהרי מכואר בחז"ל (פסחים עה). "טומאה הותרה בציבור" - כלומר, בזמן שכל עם ישראל טמאים, הותרה הטומאה. והרי אז בנס הנוכה כל ישראל היו טמאי מותים, מחמת המלחמה, אולם ההשמונאים בקשו בכל זאת לעשות את מצוות הדלקת המנורה בטהרה - "בהידור מצווה" והיפשו אחר כך שמן טהור. וא"כ מובן מה הקשר בין ראובן לנר הנוכה. כיוון שגם ראובן, לא היה צריך מעיקר הדין לעשות תשובה. כמו כן גם ההשמונאים, לא היו צריכים מעיקר הדין להפש אחר כך שמן טהור, אולם בכל זאת הלכו ועשו זאת משום "הידור".

וישמע ראובן ויצלחו מידם ויאמר לא נכנו נפש וכו'. וישב ראובן אל הכור והנה אין יוסף בכור ויקרע את בגדיו (לז.כא)

(במדרש פדיט) אמר לו הקב"ה: מעולם לא המא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה. הייך שבך בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, ומי הוא זה? "הושע". שנאמר (הושע יד.ב) "שובה ישראל עד ה' אלוקיך". וקשה, וכי ראובן היה הראשון ששב בתשובה, והלא לפניו שבו אדם הראשון וקין? אלא "בשורת השבה לטובה" להרה"ק בעל האמונת משה מאלכסנדר זי"ע יושב קושיא זו בתירוץ מוסרי נפלא, על פי המעשה הידוע ברבינו סעדיה גאון (המובא בספר סדרו של שבת ה"ב דרוש ג' מאמר ה') שפעם אחת ראוהו תלמידיו כשהוא עושה בעצמו סיגופים הראויים לאיש הומא ח"י, וכאשר שאלוהו מה זאת, השיב כי למד זאת כאשר התאכסן פעם בבית אכסנאי אחד, וכימים הראשונים לא ידע האכסנאי מיהו אורחו ועל כן נהג בו כבכל אורח רגיל. לאחר כמה ימים, כאשר נודע לו כי רבינו סעדיה גאון הוא האורח, החל לכבדו בכבוד הראוי לרום מעלתו. וכאשר הגיע זמנו של רבינו סעדיה גאון לצאת לדרכו, ניגש להודות לבעל האכסניה, אך זה התחנן בפניו בדמעות שליש שימחול לו. תמה רבי סעדיה גאון ושאל: על מה עלי למחול לך לאחר כבוד כה רב שהרעפת עלי? השיב לו האכסנאי - שהוא מבקש ממנו מחילה על הימים הראשונים שבהם לא ידע שהוא רס"ג ולא כיבדו אז בכבוד הראוי לו... "מכאן" - הטעמים רבי סעדיה גאון, לקחתי מוסר לעצמי. שהרי בכל יום נודע לי על גדלותו של הקב"ה עד שאני יודע שעד אתה לא הייתי יודע כלום, ואם כן בודאי שעלי לשוב ולקבל על עצמי סיגופים על הימים הראשונים שבהם עבדתי את בוראי בהתאם למעט שידעתי או על רום כבודו יתברך... וא"כ זה גם תשובתו של ראובן - תשובה על הימים הראשונים, כתשובתו של רבי סעדיה גאון. והוא הכוונה בדברי המדרש: "מעולם לא המא אדם לפני" - כלומר שמעולם לא אירע קודם לכן שהרגיש אדם בהמאו על ידי שהתקרב לפני וכך ידע שעד אתה לא ידע על גדלות הבורא יתברך. וזהו "אתה פתחת בתשובה תחילה", כלומר: על מה שהיה בתחילה, ועל כן שכרו שבן בנו יאמר "שובה ישראל עד ה' אלוקיך, כלומר על הזמן שלא היית מכיר כראוי שה' הוא אלוקיך!...

אמר הכותב: חשבתי א"כ, שגם לפי הסבר זה, נוכל לישב את דברי המדרש (שיר השירים ז. יד) "הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים" - "הדודאים נתנו ריח" זה ראובן שהציל את יוסף, "ועל פתחינו כל מגדים" זה נר הנוכה. כי לכאורה צריך להבין מה הקשר בין ראובן לנר הנוכה? אלא כמו ראובן שתשובתו היתה על הימים הראשונים בהם עדיין לא ידע והכיר את הקב"ה כי

אלה תולדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה (לז.ב)
כל איש ישראל - אמר הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע - נקרא בשם "יעקב" (לא יעקב יאמר שמך כי אם ישראל - וישלח לב.כט) ועל כל אחד ואחד נאמר "אלה תולדות יעקב" - אלו הדברים שיביאו לך תולדות והישגים. "יוסף" - אל תעמוד במקום אחד, כי אם הוסף והתמד בתורה ומצוות ומעשים טובים עוד ועוד, ותלך מחיל אל חיל בעבודת השם...

מהמשפיע והמגיד הנודע הגה"צ רבי אהרון מויסיג שליט"א שמעתיו לפרש את מאמר חז"ל "כך היא דרכה של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, ואחר כך אומר לו לך עבוד עבודה זרה". שיטת היצר הרע כשרוצה שאדם יפול מטה מטה הוא כך: מגיע הוא לאדם ואומר לו: היום - למדת ועשית מצוות הרבה מאד, למחרת אומר לו תעשה בדיוק כמו אתמול אל תוסף! הנך עומד בסף התורה והמצוות שאדם צריך לקיים, כך תמשיך מידי יום באותו סדר ללא שום שינוי. וכן הלאה והלאה. וכך האדם מגיע למצב שעומד במקום ובמצב אחד ללא שום שאיפות והידושים, וממילא לאט לאט אינו מוצא שום טעם והשק בעבודת השם. ונזל הוא למרגלות העצב הייאוש והשימון. וזהו הפשט: כך היא דרך היצר "היום אומר לו כך!" "ומחר אומר לו כך!" תמשיך כך בדיוק ללא שום שאפה והידוש, למה לך להתאמץ כ"כ, אך מעידים בפנינו חז"ל שבכזה אופן לא ירחק הזמן "שאחר כך יכול הוא לומר לו "לך עבוד עבודה זרה!..."

מספרים: על "הקיסר נפוליאון" שכבש הרבה מדינות ובדעתו היה לכבוש את כל העולם. פעם אחת בעת שקיים תדרוך לפני יציאה לקרב, אמר הוא לחייליו פתגם, שקשור לענין הנז"ל: "חייל שלא שואף להיות נגדל, גם חייל לא יהיה!..."

וישמע ראובן ויצלחו מידם ויאמר לא נכנו נפש וכו'. וישב ראובן אל הכור וכו' (לז.כא)

מובא במדרש על הפסוק (שיר השירים ז. יד) "הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים" - "הדודאים נתנו ריח" זה ראובן שהציל את יוסף, "ועל פתחינו כל מגדים" זה נר הנוכה. ולכאורה צריך להבין מה הקשר בין ראובן לנר הנוכה? אלא שמעתי לפרש הסבר נפלא מאת ב"ק מרן אדמו"ר ממישקולין שליט"א, עפ"ד חז"ל (בראשית רבה פד. יט) על הפסוק "וישב ראובן אל הכור", והיכן היה? רבי אליעזר אומר בשקו ובתעניתו, על שבלבל יצועי אביו. הדא הוא דכתיב "וישב ראובן אל הכור". אמר לו הקב"ה: מעולם לא המא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה. הייך שבך בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, ומי הוא זה? "הושע". שנאמר (הושע יד.ב) "שובה ישראל עד ה' אלוקיך". ודברי המדרש צריכים ביאור: דהרי כבר מצאנו "תשובה" אצל אדם הראשון ואצל קין, כמובא (מדרש רבה, בראשית כב) כשפגע אדם הראשון בקין, שאל אותו מה נעשה בדיןך על שהרגת את הכל אחיך? אמר לו "עשיתי תשובה ונתפשרתי עם קוני". התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע? מיד עמד אדם הראשון ואמר "מומור שיר ליום השבת". הרי שאדם הראשון וקין כבר עשו תשובה. וא"כ מה אמר הקב"ה לראובן "אתה פתחת בתשובה תחילה?"

ותירץ הרה"ק רבי בונים מפשיפא זי"ע, דאמנם אדם הראשון וקין עשו

בכל יום ויום הוא מוסיף והולך להכיר ולידע את בוראו, כך גם נר הנוכה, שהרי ההלכה היא כבית הלל "מוסיף והולך"...

וימצאו איש והנה תועה בשדה וישאלהו איש לאמר מה תבקש (לז.טז)

אמר הרח"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע כיון שזימנו מן השמים את יוסף לירד מצרימה, ארץ שמופת זימה, והוא אך יצא זה עתה מבית מדרשו של יעקב, עלול להיפגם, בא אליו המלאך וייעץ לו איך להחזיק מעמד שמה: "מה תבקש"! כמי שאומר: בכל זמן ובכל מקום שתגולגל לשם, בשעת מבוכת נפש, או שהנך תועה בדרכי החיים, תחשוב לעצמך "מה תבקש" – מה שאיפתי ומבוקשתי בעולם הזה. וברגע שאתה תדע בעצמך את רצונך ומבוקשתך, תהיה הדרך סלולה לפניך ללא שום מכשול...

ויאמר ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו (לז.כב)

ותמוה, כיצד חשב ראובן להציל אותו, הרי הבור היה מלא נחשים ועקרבים? אלא מסביר הגר"א זי"ע לפי דברי הגמרא (שבת כא) "אמר רב כהנא דרש ר' נתן משמיה דר' תנחום, נר הנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כבסוכה וכמבוי. ואמר ר' כהנא משמיה דר' תנחום מהו דכתיב והבור ריק אין בו מים – מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו". ויש לבאר את סמיכות שני המאמרים. והנה, כאן לכאורה קשה על ראובן שאמר השליכו אותו אל הבור, הרי מבוואר במסכת יבמות שאדם שהשליכוהו לבור נחשים ועקרבים אשתו מותרת, כי ודאי מת, והאיך אמר ראובן להשליך את יוסף לבור שוודאי ימות. והרי נאמר עליו שביקש להצילו "למען הציל אותו מידם"? התירוץ הוא לפי הגמרא שבת הנ"ל, שענין עשרים אמה הוא משום דלא שלטה בה עינא ואין רואים במרחק הזה. ולפי מה שכותב המפרש למס' תמיד סוף פרק ראשון, שאין השלכה פחות מעשרים אמה, וכאן שנאמר "וישליכו אותו הבורה", אם כן, היה הבור עמוק יותר מעשרים אמה. ולא יכול היה ראובן לדעת שיש בו נחשים ועקרבים. ובה מתבארת הסמיכות של שני המאמרים...

ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח (לז.ב)

מדרך העולם, מי שמצליח רגיל לומר כוחו ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה. אבל על יוסף מעיד הכתוב שגם בשעת הצלחתו ידע כי יד ה' עשתה זאת. "ויהי ה' את יוסף" – גם בשעת – "ויהי איש מצליח"...

בשם הגה"ק בעל הפני חיים זי"ע אומרים: בתפילת "יהי רצון" בשבת שמברכים את החודש, אנו מבקשים פעמיים על יראת שמים, "חיים שיש בהם יראת שמים" ו"חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים". ההסבר הוא על דרך צחות: בין שתי הבקשות על יראת שמים ישנה בקשה על עושר וכבוד. וכרגיל אנשים שמתעשרים יראת השמים נחלשת אצלם, לכן אחרי שהתפללנו על עושר וכבוד יש צורך לבקש על יראת שמים נוספת... וזה שמדגיש הכתוב אצל יוסף, שאף שהיה איש מצליח לא סר ממנו ה'!...

ויהי ה' את יוסף ויש אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסחר (לז.כא)

מסופר, שכאשר נאסר הרח"ק בעל התניא והשלחו ערוך הרב רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע במאסרו הקשה והמפורסם בעוון הפצת החסידות עקב הלשנתם של המתנגדים באותה עת באמתלא כאילו הוא מורד במלכות עקב דרשותיו והנהגותיו, ישב בבית הסחר בפטרבורג במשך כחמישים ושלוש ימים. דורשי רשומות היו אומרים דלא בכדי ישב דווקא אותם מספר ימים, כי מנין הימים בו ישב בבית הסחר, הוא כמנין אותם המישים ושלוש פרקים מהספר "תניא" בו יסד והביא את שיטתו בחסידות חכמה בינה דעת... הרבה ידובר מאותם ימים בו ישב בבית הסחר – איך שנתן ה' את חנו בעיני שר בית הסחר ובעיני החוקרים הקשוחים ביותר – מה שאף היה מן הגורמים לשחרורו ולגאולתו כיום י"ט כסלו.

כאחד מן הימים נכנס אליו לתאו השר הממונה על החקירה, ובהיות שר זה גדול בחכמה פנה אל הרבי ואמר: יש לי שאלה לשאול אותך, האם

תענה לי על מה שאשאל? ענה לו הרבי שאל מה תשאל! פתח השר ושאל: מה פירוש הכתוב (בראשית ג.ט) "ויקרא ה' אלוקים אל האדם ויאמר לו איכה" – האם לא ידע הקב"ה היכן נמצא אדם הראשון שהיה צריך לשאול איכה? הרבי ענה לו כפירוש רש"י שם "יודע היה היכן הוא, אלא להיכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב". אמר לו השר: יודע אני בעצמי מה שרש"י מפרש, ברצוני לדעת איך מפרש זאת הרבי? ענה לו הרבי בשאלה: המאמין אתה שהתורה נצחית היא וישנה בכל זמן ובכל דור ובכל אדם? הן – ענה השר – מאמין אני בזה. הרבי שמח מאד לשמוע ממנו על אמונתו באלוקים, כי זוהי שימת הבעש"ט עליה הוא נשפט, ומכיון שכך יהיה המשפט קל יותר... ובכן – אמר לו הרבי: פירוש הכתוב הוא שבכל זמן קורא ה' אל כל אדם ואומר לו "איכה", היכן אתה בעולם, הרי נקצב לאדם ימים ושנים, שבכל יום ובכל שנה יעשה הטוב עם ה' ועם אנשים, ולכן התבונן היכן אתה בעולמך, כמה שנים עברו עליך ומה עשית באותם הימים והשנים, ולמשל אתה – פנה הרבי אל השר: היית כך וכך שנים (הוא אמר לו בדיוק את מספר שנות חייו) מה עשית בהן? האם הטבת למי שהוא? השר נתפעל ביותר ממה שהרבי קלע בדיוק למספר שנות חייו, הניח ידיו על כתפי רבנו ואמר לו "הידד"..." אחר כך, חקר את הרבי בעניינים שונים, והרבי ענה לו על כל שאלה ושאלה בחכמה רבה, על השאלות הקשורות בתורת ישראל, ענה לו מהגמרא תירוצים נפלאים שהעמידו אותו נרעש ונפעם מהכמתו...

נוסף על העניינים שהיו להם שייכות למשפט, נוכחו חוקריו על חכמתו המרובה בשטחים רבים, ולמשל, סגרוהו פעם בחדר אפל, שקרני השמש ואור היום לא יכלו להדור לתוכו והשאירוהו שם זמן רב, ורצו להיווכח אם ידע להבחין בין אור היום להשכת הלילה, ובחדר דלק תמיד נר. יום אחד בשעה שתיים אחרי הצות שאלוהו למה אינו הולך לישון הרי השעה מאוחרת כבר אחרי הצות הלילה? הרבי ענה להם שכעת השעה בדיוק המשה רגעים אחרי שתיים אחרי הצות היום! על השאלה מהיכן יודע הוא את השעה כל כך בדיוק, ענה תשובה פלאית: במשך היום מאירים י"ב צירופים של שם הוי"ה ובשעות הלילה מאירים י"ב צירופים משם אדני ועל ידי צירופים אלה יודע הוא להבחין בין אור היום לחשכת הלילה ולכוון את השעות – ויהי לפלא בעינינו!...

כאמור, חוקריו יצאו מהתפעלות מהכמתו הפלאית, עד שראש המשטרה הביע פעם בפני הצאר הרוסי את דעתו כשכחו של הרבי ואמר עליו שהוא חכם גדול ואיש אלקי, ולפי דעתו זכאי הוא בדינו ורק המלשינים מפלו עליו עלילות שוא מחמת קנאה וכדומה. דעתו זו של ראש המשטרה, עוררה את הצאר להתראות אישית עם הרבי ולעמוד על טבעו. פעם אחת התחפש הצאר בכגדים אורחיים ויבוא אל הרבי, כאילו לחקרו, אך מיד בהכנסו עמד הרבי וחלק לו כבוד מלכות... שאלו האישי – למה תחלוק לי כבוד מלכות כשאין אני המלך? ענה הרבי: בודאי הנך הקיסר – כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע ובהכנסך לכאן הרגשתי כנפשי יראה ופחד רב שלא הרגשתי כך בכיאת מי מהשרים... אז נוכח גם הצאר לדעת שהרבי איש אלקי הוא!...

ואכן, ביום י"ט כסלו תקנ"ט שוחרר הרבי ממאסרו הקשה ויום זה הוכרז כהג' ומועד כללי. מה שפלא הוא, שביום זה גם חל יומא ההילולא של נשיא תנועת החסידות הכללית השני תלמידו מפיץ וממשיך דרכו של הבעש"ט הק' ה"ח הרח"ק רבי דובער המגיד ממעזריטש זי"ע שבעל התניא היה תלמידו. ומסופר שלפני הסתלקותו, לקח המגיד ממעזריטש את ידו של הרב בעל התניא ואמר לו: י"ט כסלו הוא יום ההילולא שלנו! ואכן, ביום ג' פרשת וישב, י"ט כסלו תקל"ג, נסתלק הרב המגיד ממעזריטש זי"ע, ובעבור עשרים ושש שנה בדיוק באותו יום, ג' פרשת וישב, י"ט כסלו תקנ"ט, נגאל הרבי בעל התניא ממאסרו...

פרט מעניין הוא, שחסידיו רצו לכתוב מגילת י"ט כסלו ולקובעה כחוק ודין מגילת אסתר, וכבר היו נבחרים מעדת החסידים אשר הכינו נוסחאות המגילה והתדברו ביניהם זמן מתי להתאסף יהודי ולשאלו על כך ולקבל את הסכמתו, אך כשבאו לפניו והציעו בפניו את משאלתם, לא הרשה להם, ואמר: "זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמיא רבא ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב, כי המעשה הקוקה בלב ישראל דלעילא וכתובה בלב ישראל דלתתא" ולכן עיקר העבודה בדורנו הוא לפעול בענין הפצת מעינות החסידות, הוצה. ועל ידי זה יקרבו גילוי זה בעולם, בגאולה השלמה והאמיתית במהרה בימנו, אמן!...

חדפסת והפצת הגליון גרבת:

קחל חסידי חב"ד – רמת שלמה ירושלים

לרגל חג הגאולה י"ט כסלו – יום גאולתו של הרח"ק בעל התניא זי"ע